

С. Б. Сыздықов, 3-курс
Ғылыми жетекшісі: инициалы Телемісов, қылмыстарды алдын ала тергеу кафедрасының оқытушысы
(ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)

ЛАҢКЕСТІК ПЕН ЭКСТРЕМИЗМДІ ТЕРГЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Соңғы жылдары экстремистер өз мақсаттарына жету үшін «қанды террорлық» әрекетті құрал ретінде қолданып, әлем жұртшылығын аландатып отыр. Экстремизмнің қай түрі болса да тұтас әлемге, мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне, елдің аумақтық тұтастығына, азаматтардың құқығына және бостандығына үлкен қауіп төндіреді. Кез келген ел үшін діни экстремизмнің ең қауіпті түрі — діни ұранды бүркемелеп ұлттар және діндер арасына от қойып, шағыстыру. Оның арты үлкен қақтығыстарға әкеледі. Діни экстремизмнің негізгі мақсаты — өз дінінің басқа діни конфессияларға басым екенін мәжбүрлі түрде мойындату. Одан қала берді, халыққа өз діндеріне сай құқықтық нормаларды жасап, бөлек мемлекет құру.

Терроризм — қоғамдық қауіпсіздікті бұзу, халықты үрейлендіру, Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының, шет мемлекеттердің және халықаралық ұйымдардың шешім қабылдауына ықпал ету мақсатында не мемлекет, не қоғам қайраткерлерінің қызметін тоқтату немесе осындай қызметі үшін кек алу мақсатында жеке тұлғаларға немесе ұйымдарға қатысты құқыққа қарсы қылмыстық жазаға тартылатын әрекет немесе оны жасаймын деп қорқыту (ҚР «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заңы). Ал Қазақстан Республикасының «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңында «Экстремизм — жеке және (немесе) заңды тұлғаның, жеке және (немесе) заңды тұлғалар бірлестігінің белгіленген тәртіппен экстремистік деп танылған ұйымдардың атынан іс-әрекеттер ұйымдастыруы және (немесе) жасауы» делінген. Атап өту керек, лаңкестік фактілері ара-тұра елімізде бұрындары да болып тұрған, бірақ бұл жекелеген және оқшауланған әрекеттер болатын. Алайда соңғы бірнеше жылда Қазақстанда терроризм қаупі күшейіп кетті. «Терроризм» бабы бойынша қылмыстық жауапқа тартылған тұлғалардың саны арта түсті. Жыл сайын бұл бап бойынша жауапқа 10-20 адам тартылуда. Ендігі бір көрсеткішке сүйенсек, өткен жылы Қазақстанда тәркіленген экстремистік материалдардың көлемі оның алдындағы төрт жылдың жиынтықты көлемінен асып кеткен. Бұл тек ІІМ бойынша ғана берілген деректер.

Соңғы бірнеше жылда Қазақстан азаматтарының басқа елдердің аумақтарында лаңкестік әрекеттерге қатысу жағдайлары да көбейіп кетті. Яғни, үрейлі хабарламалар жиілей түсті. Сондықтан да биылғы жылдың оқиғалары бір тізбектің буындары ғана емес, олар елдің ішінде терроризм қаупінің жалпы өрши түсуіне байланысты болып отыр.

Елімізде 2005 жылдың 18-ақпанында «Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы» Заң қабылданды. Осы заңның 10-бабы «Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының шет мемлекеттердің органдарымен және халықаралық ұйымдармен экстремизмнің алдын алу, анықтау және жолын кесу саласындағы өзара іс-қимылы» деп аталады. Осы бап жоғарыда аталған БҰҰ-ның «Ғаламдық террормен күрес» стратегиясына сәйкес еді. Демек, еліміз

аталған стратегиядан бір жыл бұрын қабылданған заңы арқылы экстремизм мен терроризмге қарсы басқа мемлекеттермен бірігіп күресуге әбден дайын.

Қазақстан өзі тарапынан аймақтық бейбіт өмірді, қауіпсіздікті және тұрақтылықты қамтамасыз ету, сонымен қатар, демократиялық, әділ және ұтымды саяси, экономикалық халықаралық тәртіп орнату үшін қолынан келгеннің бәрін жасап жатыр. Соның бір мысалы ретінде Қазақстанның 1996 жылы «Шанхай бестігі» деген атаумен құрылып, 2001 жылдың 1-маусымынан бастап Шанхай ынтымақтастық ұйымы аталған құрылым аясындағы экстремизм мен терроризмге қарсы нақты іс-шараларын айтуға болады.

Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасында «Қылмыстық сот ісінің оңтайлы моделі жасалмайынша мемлекеттің қылмыстық саясаты тиімді болмақ емес. Сондықтан қылмыстық-іс жүргізу құқығын дамыту перспективалары туралы айтқанда, Республиканың қолданыстағы Қылмыстық-іс жүргізу кодексі негізінен, қылмыстық әділет жүйесін қазіргі уақыттағы демократиялық, құқықтық мемлекеттің сипаттарына сәйкес келтіргенін атап өткен жөн. Заң шығарушының басты мақсаты тікелей қолданылатын, заңдардың мәнін, мазмұнын және қолданылуын айқындайтын және әділ сотпен қамтамасыз ететін, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтары туралы конституциялық нормаларды тануға негізделген қылмыстық іс жүргізу заңын қалыптастыру болатын. Сол себепті қылмыстық-іс жүргізу құқығын дамытудың басымдығы қылмыстық сот ісінің адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға бағытталған негізін қалаушы қағидаттарын дәйекті түрде одан әрі іске асыру болып қала бермек. Бұл үшін қылмыстарды, жылдам әрі толық ашу, қылмыс жасаған адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, әділ сот талқылауы және қылмыстық заңды тиісінше қолдану мақсатында қылмыстық іс жүргізу заңнамасын және жедел-ізвестіру қызметі туралы заңнаманы тиімді қолдануды көздейтін оңтайлы құқықтық тетіктерді әзірлеу талап етіледі» делінген.

Ақордада Мемлекет басшысы Н. Ә. Назарбаевтың төрағалығымен Қауіпсіздік Кеңесінің кезекті отырысы өтіп, онда Елбасы құқық қорғау және басқа мемлекеттік органдарға діни-экстремистік құбылыстарды анықтау және оларға дереу үн қату жөніндегі тапсырмалар берген болатын.

Экстремизмге қарсы іс-қимылдың негізгі міндеттері — экстремизмнің көрініс беру нысандарына қарамастан, Қазақстан Республикасында оны жүзеге асыруға жол бермеу, экстремизмді жүзеге асыру үшін жағдайлар мен мүмкіндіктер жасауды болғызбау, азаматтардың саяси және құқықтық мәдениетін қалыптастыру. Біз қазір құқық қорғау органдары мен арнайы қызметтерге қарсы бағытталған террористік іс-қимылдардың орын алғандығын көріп отырмыз. Мұндай әрекеттердің қоғамдық нысандарда орын алуына жол бермеу керек. Сол себепті қазіргі уақытта терроризмге қарсы жалпы дайындықты арттыра түсу өзекті мәселе болып отыр. Кезінде қоғамдық орындарда — саябақ, әуежай, сауда және көңіл көтеруге арналған орталықтарда тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуші қызметкерлер терроризмге қарсы даярлықтың жалпы курсына өту керектігі туралы ұсыныс жасалған болатын, өйткені төтенше жағдайларда олардың бірігіп қимылдауына көп нәрсе байланысты болмақ.